

Regeringens proposition 1999/2000:59

Avgiftssystemet i rättshjälpslagen

Prop.
1999/2000:59

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 10 februari 2000

Göran Persson

Laila Freivalds
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Den som får rättshjälp skall som regel betala en rättshjälpsavgift. Avgiften består av en viss andel av kostnaderna för rättshjälpsbiträdet. Hur stor andelen är beror på rättshjälpsstagarens ekonomiska situation. Det finns sex olika avgiftsintervaller, från två procent av kostnaderna för rättshjälpsbiträdet upp till fyrtio procent.

Regeringen föreslår att systemet för beräkning av rättshjälpsavgift skall bli förmånligare för dem som beviljas rättshjälp. Detta skall åstadkommas genom en justering av de gränsvärden som gäller för beräkning av rättshjälpsavgiften. Förslaget innebär att fler personer kommer att hamna i ett lägre intervall och därmed få en lägre rättshjälpsavgift.

Vidare föreslås en mindre justering som innebär att den som har lämnat rådgivning har rätt till ersättning från staten i samtliga fall där nedsättning av rådgivningsavgiften har skett.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2000.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Förslag till lag om ändring i rättshjälpslagen (1996:1619)	4
3	Ärendet och dess beredning.....	6
4	Bakgrund	6
5	Domstolsverkets redovisning.....	7
6	Förändringar avseende det ekonomiska underlaget.....	9
7	Rätt till ersättning av allmänna medel för lämnad rådgivning	13
8	Ekonomiska konsekvenser	13
9	Författningskommentar.....	14
Bilaga 1	Promemorians lagförslag.....	15
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över promemorian.....	17
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 10 februari 2000.....	18

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1999/2000:59

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättshjälpslagen (1996:1619).

2 Förslag till lag om ändring i rättshjälpslagen (1996:1619)

Prop. 1999/2000:59

Härigenom föreskrivs att 5 och 23 §§ rättshjälpslagen (1996:1619) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som har lämnat rådgivning har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för de kostnader för tolk och översättning som rådgivningen kan ha krävt. Om rådgivning har skett mot nedsatt avgift enligt 4 § andra *stycket*, kan den som har lämnat rådgivning få ersättning av allmänna medel.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare bestämmelser om ersättning enligt första stycket.

Föreslagen lydelse

5 §

Den som har lämnat rådgivning har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för de kostnader för tolk och översättning som rådgivningen kan ha krävt. Om rådgivning har skett mot nedsatt avgift enligt 4 § andra *och tredje styckena*, kan den som har lämnat rådgivning få ersättning av allmänna medel.

23 §¹

Den som har beviljats rättshjälp skall betala en rättshjälpsavgift som bestäms med hänsyn till kostnaderna för rättshjälpsbiträdet och den rättssökandes ekonomiska underlag enligt 38 §.

Rättshjälpsavgiften, som aldrig får överstiga kostnaderna för rättshjälpsbiträdet, utgör

1. två procent av kostnaderna om det ekonomiska underlaget inte överstiger 20 000 kr,

2. fem procent av kostnaderna, dock minst 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 20 000 men inte 40 000 kr,

3. tio procent av kostnaderna, dock minst 1 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 40 000 men inte 80 000 kr,

4. tjugoprocent av kostnaderna, dock minst 1 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 80 000 men inte 120 000 kr,

5. trettio procent av kostnaderna, dock minst 2 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger

1. två procent av kostnaderna om det ekonomiska underlaget inte överstiger 50 000 kr,

2. fem procent av kostnaderna, dock minst 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 50 000 men inte 100 000 kr,

3. tio procent av kostnaderna, dock minst 1 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 100 000 men inte 120 000 kr,

4. tjugoprocent av kostnaderna, dock minst 1 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 120 000 men inte 150 000 kr,

5. trettio procent av kostnaderna, dock minst 2 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger

¹ Senaste lydelse 1999:63.

120 000 men inte 160 000 kr,

6. fyrtio procent av kostnaderna, dock minst 5 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 160 000 kr.

150 000 men inte 200 000 kr,

6. fyrtio procent av kostnaderna, dock minst 5 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 200 000 kr.

Avgift för rådgivning utöver en timme skall avräknas från den lägsta avgift som anges i andra stycket 2–6.

Är den rättssökande underårig får det beslutas att någon rättshjälpsavgift inte skall betalas, om sökandens ekonomiska förhållanden ger anledning till det.

Avgiften för dödsbo som beviljas rättshjälp bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till dödsboets och dödsbodelägarnas ekonomiska förhållanden. Om rättshjälp övergår till ett dödsbo beräknas rättshjälpsavgiften med ledning av den avlidnes ekonomiska underlag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2000. Den nya bestämmelsen i 5 § första stycket tillämpas på beslut om nedsättning av rådgivningsavgift som meddelats från och med den 1 april 1999.

I mars 1998 gav regeringen Domstolsverket i uppdrag att ta fram beräkningar för fastställande av gränsen för det ekonomiska underlag som enligt 6 § rättshjälpslagen (1996:1619) gäller för beviljande av rättshjälp. I uppdraget ingick också att undersöka behovet av justeringar i avgiftssystemet. Under uppdragets genomförande skulle samråd ske med Rättshjälpsmyndigheten, Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen och Sveriges advokatsamfund.

Domstolsverket presenterade i juni 1998 promemorian Gräns för ekonomiskt underlag enligt 6 § rättshjälpslagen (1996:1619) m.m., i vilken en del av uppdraget redovisades. Promemorian låg till grund för ändringar i 4, 6, 23, 24 och 38 §§ rättshjälpslagen (1996:1619) som trädde i kraft den 1 april 1999 (prop. 1998/99:10, bet. 1998/99:JuU6, rskr. 1998/99:132, SFS 1999:63). Ändringarna innebar bl.a. att inkomstgränsen för rätt till rättshjälp höjdes från 210 000 kr till 260 000 kr och att reglerna avseende underåriga rättssökande ändrades.

Domstolsverket redovisade den resterande delen av uppdraget i november 1998 och maj 1999 och lämnade förslag till ändringar avseende avgiftssystemet. Dessa två redovisningar har arbetats samman i en promemoria, vars lagförslag finns intaget i *bilaga 1*. Förslaget innebär att de gränsvärden som gäller för beräkning av rättshjälpsavgift justeras. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. Domstolsverkets redovisningar, promemorian och remissyttrandena finns tillgängliga i Justitie-departementet (dnr 98/3876).

Efter remisstidens utgång har det tillkommit ytterligare ett lagförslag, se avsnitt 7. Förslaget innebär en mindre justering av en bestämmelse och är närmast av rättelsekaraktär avseende de ändringar som trädde i kraft den 1 april 1999. Det kräver därför ingen ytterligare beredning. Lagförslagen, som alltså endast innebär ändringar av de gränsvärden som gäller för beräkning av rättshjälpsavgift samt en ändring av närmast rättelsekaraktär, är inte heller av sådan beskaffenhet att de kräver Lagrådets granskning.

4 Bakgrund

Den 1 december 1997 trädde en ny rättshjälpslag i kraft. Den nya lagen innebar en hel del nyheter i förhållande till tidigare rättshjälpsystem. Rättshjälpen har bl.a. gjorts subsidiär i förhållande till rättsskyddet i privata försäkringar, vilket innebär att rättshjälp inte beviljas den som har en rättsskyddsförsäkring som täcker den angelägenhet för vilken rättshjälp söks. Som regel kan inte heller den som borde haft en sådan försäkring få rättshjälp om det inte finns särskilda skäl. Vidare har ett nytt avgiftssystem införts som bygger på att rättshjälpsstagarna fortlöpande bör bidra till kostnaderna för rättshjälpen. Vissa ändringar har som nämnts i föregående avsnitt gjorts sedan den nya lagen trädde i kraft, bl.a. av inkomstgränsen för rätt till rättshjälp.

Rättshjälpsavgiften beräknas som en viss procentuell andel av ersättningen till rättshjälpsbiträdet. Systemet innehåller sex avgiftsnivåer. Den rättssökandes ekonomiska situation är avgörande för vilken procentuell andel av kostnaderna som denne skall betala. Avgiften skall betalas till biträdet allt eftersom kostnaderna uppstår.

I förarbetena till rättshjälpslagen (prop. 1996/97:9 s. 159 f.) sägs att det finns flera skäl till att den rättssökande bör betala en avgift för rättshjälpen. Framför allt medverkar avgiften till att hålla rättshjälpskostnaderna på en rimlig nivå och att ge parterna en likvärdig processekonomisk situation. Ett avgiftssystem bör vidare vara utformat så att rättshjälpsstagaren blir medveten om vilka kostnader som uppstår i ärendet och göra denne intresserad av att hålla dessa kostnader nere på samma sätt som den som själv betalar sina kostnader. Om rättshjälpsstagaren betalar samma avgift oavsett vilka kostnader som uppstår får han eller hon inte något sådant intresse. Avgifterna får dock inte sättas så högt att de innebär ett hinder för människor att ta till vara sin rätt. Ett av syftena med det nya avgiftssystemet är alltså att den rättssökande skall bli kostnadsmedveten. Avgiftssystemet konstruerades därför på det sättet att den rättssökande alltid skall bidra med åtminstone någon del av kostnaderna.

Sedan rättshjälpslagens tillkomst har den genomsnittliga löneökningen i Sverige varit cirka nio procent. Många rättssökande har därigenom passerat den tidigare gränsen för rätt till rättshjälp vilket var en av orsakerna till att gränsen nyligen justerades uppåt (prop. 1998/99:10, bet. 1998/99:JuU6, rskr 1998/99:132). Många rättssökande har också passerat en gräns till ett högre avgiftsintervall och får därmed en högre avgift än tidigare.

Den senaste tidens löneökningar var alltså ett av skälen till den tidigare ändringen i rättshjälpslagen. Den ändringen samt skälen för denna medför att det finns anledning att överväga om även de olika intervallerna för rättshjälpsavgift bör justeras.

5 Domstolsverkets redovisning

Som tidigare nämnts har Domstolsverket haft i uppdrag att undersöka behovet av justeringar i avgiftssystemet. För att få ett underlag för denna undersökning har Domstolsverket tagit fram statistik för att belysa det typiska rättshjälpsärendet. Den statistik som Domstolsverket har undersökt omfattar samtliga av Rättshjälpsmyndigheten beviljade ärenden enligt den nya rättshjälpslagen under perioden den 1 december 1997–31 januari 1999 och samtliga under perioden slutreglerade ärenden, i vilka rättshjälpen antingen har beviljats av Rättshjälpsmyndigheten eller av domstol. Statistik från domstolarna om det antal beslut där rättshjälpen har beviljats finns inte att tillgå. En första utgångspunkt för Domstolsverket har varit att det inte finns några skillnader vad beträffar ekonomiska förhållanden mellan en rättssökande som ansöker om rättshjälpen vid Rättshjälpsmyndigheten eller vid domstol. Vidare har Domstolsverket haft

som utgångspunkt att ärenden enligt den nya rättshjälpslagen som redan har slutreglerats, s.k. korta ärenden, med hänsyn till sin korta omloppstid har kostat förhållandevis lite.

Enligt statistiken från Rättshjälpsmyndigheten fördelar sig antalet beviljade ärenden i olika intervaller under perioden den 1 december 1997–31 januari 1999 enligt följande.

Ekonomiskt underlag i kronor	Antalet beviljade ärenden
0–20 000	340
20 000–40 000	193
40 000–80 000	355
80 000–120 000	313
120 000–160 000	237
160 000–210 000	155

Med hjälp av uppgifterna i tabellen har Domstolsverket räknat ut medianrättshjälpstagarens ekonomiska underlag och konstaterat att medianunderlaget ligger i intervallet 40 000–80 000 kr. Av detta följer att medianrättshjälpstagaren betalar en avgift om tio procent för sin rättshjälp.

Domstolsverket har också undersökt frekvensen av olika rättsliga angelägenheter i olika inkomstintervaller. Av statistiken framgår att familjeärenden är den klart dominerande ärendetypen. Även när det gäller rättsliga angelägenheter som inte hänförs till familjeärenden är det framförallt schismer inom en familj som ligger till grund för behovet av rättsligt bistånd, då verkställighet av domar som rör vårdnads- och umgängesfrågor dominerar i övrigt. Angelägenheter som rör arbetsrätt förekommer också tämligen frekvent. Dessa tvister förekommer dock endast i försumbar utsträckning i de lägsta inkomstskikten, medan de blir mer vanliga i de högre inkomstklasserna.

Genomsnittskostnaden för ett rättshjälpsärende enligt 1972 års rättshjälpslag har av Domstolsverket beräknats uppgå till cirka 30 000 kr. Domstolsverket har funnit att det inte finns någon anledning att anta att denna kostnad skulle bli en annan vid en beräkning enligt den nya rättshjälpslagen. Vad gäller kostnaderna visar inte statistiken att det är någon större skillnad mellan olika avgiftsintervaller eller mellan olika måltyper. Den tidsperiod som är möjlig att studera är emellertid kort och Domstolsverket kommer därför att fortlöpande följa kostnadsutvecklingen.

Domstolsverket har under uppdragets genomförande samrått med Rättshjälpsmyndigheten, Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen och Sveriges advokatsamfund. De synpunkter som Sveriges advokatsamfund och Socialstyrelsen har framfört i detta sammanhang behandlas i avsnitt 6.

6 Förändringar avseende det ekonomiska underlaget

Prop. 1999/2000:59

Regeringens förslag: Rättshjälpsavgifterna sänks genom att gränsvärdena höjs i samtliga sex intervaller.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissutfallet är överlag positivt. Samtliga remissinstanser har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Sveriges advokatsamfund* anser dock att avgifterna är för höga även om förslaget genomförs, att det bör finnas möjlighet att helt befria en rättssökande från att betala avgift samt att i de fall rättshjälpsavgift skall betalas avgiften för rådgivning även för den första timmen bör avräknas från rättshjälpsavgiften. Några tingsrätter ifrågasätter motiveringen av förslaget. *Riksrevisionsverket* menar att de ekonomiska konsekvenserna inte är fullständigt utredda och att någon rimlighetsbedömning av eventuella ekonomiska konsekvenser därför inte kan göras.

Skälen för regeringens förslag: Den som beviljas rättshjälp skall betala en rättshjälpsavgift vilken utgör en viss procentuell andel av ersättningen till rättshjälpsbiträdet. Avgörande för vilken procentuell andel som skall betalas är den rättssökandes ekonomiska situation – det ekonomiska underlaget. Beräkningen av detta underlag görs med utgångspunkt i den rättssökandes årsinkomst och med beaktande av underhållsskyldighet, förmögenhet och skuldsättning. Den procentsats som skall betalas i rättshjälpsavgift och den för varje intervall lägsta avgiften redovisas i nedanstående tabell.

Ekonomisk underlag	Procentsats	Lägsta avgift
0–20 000	2	–
20 000–40 000	5	500
40 000–80 000	10	1 000
80 000–120 000	20	1 500
120 000–160 000	30	2 000
160 000–260 000	40	5 000

Som framgår av tabellen är gränsvärdena för det ekonomiska underlaget uttryckta i fasta krontalsintervaller. I förarbetena till rättshjälpslagen (prop. 1996/97:9 s. 110 f.) anförde regeringen att bestämmelserna skulle bli mer lättillgängliga om de gränsvärden som anges i lagen uttrycktes i siffror i stället för att, såsom tidigare, uttryckas i förhållande till basbeloppet. Vidare angavs att det självfallet måste bevakas att beloppen justeras om penningvärdets förändringar eller andra faktorer skulle ge skäl för detta.

Genom en lagändring den 1 april 1999 höjdes inkomstgränsen för rätt till rättshjälp från 210 000 kr till 260 000 kr. Som skäl för denna höjning angav regeringen (prop. 1998/99:10 s. 9 f.) dels att den s.k. skiktgränsen i skatterättsliga sammanhang kommit att överstiga inkomstgränsen, dels att den genomsnittliga inkomstökningen de senaste två åren uppgått till 2,5–

3 procent per år, vilket innebar att färre människor kunde komma ifråga för rättshjälp än då rättshjälpslagen beslutades.

Eftersom de tidigare avgiftsgränserna fastställdes med utgångspunkt från det tidigare gällande gränsvärdet för rätt till rättshjälp finns det anledning att se över om även avgiftsgränserna bör justeras. Något underlag för en sådan justering fanns dock inte vid tidpunkten för ändringen av gränsvärdet. Domstolsverket har nu (se avsnitt 5) tagit fram ett underlag som bl.a. innehåller förslag till justeringar och en redovisning av konsekvenserna av dessa.

Sedan rättshjälpslagens tillkomst har den genomsnittliga löneökningen i Sverige varit cirka nio procent. Som några tingsrätter påpekar är det inte självklart att en genomsnittlig inkomstökning alltid bör medföra att avgiftsgränserna justeras. Det är å andra sidan inte heller rimligt att generella löneökningar innebär att alla får högre rättshjälpsavgift, dvs. att rättshjälpsavgifterna som kollektiv bidrar med en allt större del av kostnaderna.

De senaste årens löneökningar har inneburit att många rättssökande passerat den tidigare gränsen för rätt till rättshjälp vilket var en av orsakerna till att den gränsen justerades förra året. Många rättssökande har också passerat en gräns till ett högre avgiftsintervall och får därmed en högre avgift än tidigare. Höjningen av inkomstgränsen för rätt till rättshjälp har medfört att de olika avgiftsintervallerna inte längre är så väl avpassade i förhållande till den gränsen. För att skapa bättre överensstämmelse mellan intervallerna och inkomstgränsen bör enligt regeringens mening en höjning av avgiftsgränserna ske. Vidare är det viktigt att de personer som har de sämsta ekonomiska förutsättningarna inte får för höga avgifter. För att åstadkomma lättnader för dessa personer bör, såsom Domstolsverket föreslagit, intervallernas omfång justeras så att fler personer kommer i de lägre intervallerna.

Enligt regeringens uppfattning bör intervallerna höjas med ungefär den procentsats, cirka nio procent, som låg till grund för höjningen våren 1999 av inkomstgränsen för rätt till rättshjälp från 210 000 till 260 000 kr. Ändringarna bör gälla samtliga intervaller på sätt som framgår av nedanstående tabell.

Ekonomiskt underlag	Procentsats	Lägsta avgift
0–50 000	2	–
50 000–100 000	5	500
100 000–120 000	10	1 000
120 000–150 000	20	1 500
150 000–200 000	30	2 000
200 000–260 000	40	5 000

Regeringens förslag innebär alltså att rättshjälpsavgifterna blir lägre än tidigare. Följande tabell ger exempel på vilken rättshjälpsavgift som skall betalas vid olika rättshjälpskostnader.

Ekonomiskt underlag i kronor	Rättshjälpsavgift vid olika rättshjälps- kostnader			
	10 000	30 000	60 000	100 000
0–50 000	200	600	1 200	2 000
50 000–100 000	500	1 500	3 000	5 000
100 000–120 000	1 000	3 000	6 000	10 000
120 000–150 000	2 000	6 000	12 000	20 000
150 000–200 000	3 000	9 000	18 000	30 000
200 000–260 000	5 000	12 000	24 000	40 000

För medianrättshjälpsstagaren (40 000–80 000 kr) innebär regeringens förslag en halvering av rättshjälpskostnaderna. Det innebär att medianrättshjälpsstagaren får betala 3 000 kr plus rådgivningsavgift om kostnaderna för rättshjälpsbiträdet blir 60 000 kr eller 5 000 kr plus rådgivningsavgift om kostnaderna för rättshjälpsbiträdet blir 100 000 kr. Det bör i det här sammanhanget påpekas att ett ärende där kostnaderna uppgår till så stora belopp som regel har pågått en längre tid samt att de är relativt sällsynta. Dessutom betalas avgiften löpande under den tid som ärendet pågår, som regel en gång i kvartalet (se 25 § rättshjälpslagen samt DVFS 1997:12). För de som har det sämst ställt innebär förslaget således att de får betala 1 200 kr plus rådgivningsavgift om kostnaderna för rättshjälpsbiträdet uppgår till 60 000 kr eller 2 000 kr plus rådgivningsavgift om biträdeskostnaderna uppgår till 100 000 kr. Om ett ärende där biträdeskostnaderna uppgår till 100 000 kr pågått under exempelvis ett år medför detta att rättshjälpsstagaren får betala rättshjälpsavgift med ett belopp som stannar vid 500 kr i kvartalet.

Sveriges advokatsamfund anser att avgiftssystemet även efter de justeringar som har föreslagits föranleder betydande tröskeffekter eftersom den procentuella avgiften höjs med tio procent i varje intervall.

Regeringen är medveten om att avgiftssystemet, som angetts ovan, i vissa fall kan medföra tröskeffekter. De effekter som kan inträffa om en person hamnar strax över en gräns i stället för under kan i några fall bli relativt stora, i vart fall i kostsamma ärenden för de som ligger inom de högre inkomstintervallerna. I de lägre intervallerna blir effekten betydligt mindre, räknat i kronor. Det är dock ofrånkomligt att vissa tröskeffekter uppstår i ett system som bygger på fasta krontalsintervaller. Dessa effekter är ingen nyhet utan behandlades redan i förarbetena till den nya rättshjälpslagen (se prop. 1996/97:9 s. 162). Där anfördes att en lämplig avvägning mellan risken för tröskeffekter å ena sidan och systemets begriplighet och effektivitet å andra sidan enligt regeringens mening var ett avgiftssystem med sex nivåer. Något skäl att ändra den bedömning som då gjordes finns inte.

Sveriges advokatsamfund och *Socialstyrelsen* har såväl till Domstolsverket som i sina remissvar anfört att det bör finnas en möjlighet att sätta ned rättshjälps- och rådgivningsavgiften till noll kr även för andra än underåriga.

Med anledning av dessa synpunkter har Domstolsverket under uppdragets genomförande även sett på frågan om nedsättning av rådgivningsavgiften. Enligt 4 § andra stycket rättshjälpslagen får nedsättning av rådgivningsavgiften ske till hälften om den rättssökandes ekonomi ger anledning till det. Domstolsverket har enligt 4 och 5 §§ rättshjälpsförordningen (1997:404) bemyndigats att lämna närmare föreskrifter om rådgivning och har i DVFS 1997:11 föreskrivit att nedsättning får ske om den som får rådgivning har ett ekonomiskt underlag som inte överstiger 50 000 kr. Bistånd enligt socialtjänstlagen (1980:620) kan som högst antas motsvara en inkomst om 75 000 kr per år. De personer som erhåller sådant bistånd tillhör således intervallet 50 000–75 000 kr och får därmed betala hela rådgivningsavgiften. Domstolsverket överväger om gränsen för nedsättning bör höjas till 75 000 kr.

Vad gäller frågan om total befrielse från skyldighet att betala rättshjälps- och rådgivningsavgift ställer sig regeringen tveksam till en sådan ordning. En viktig faktor i det nya rättshjälpsystemet är att låta den rättssökande bidra till kostnaderna för att på så sätt göra denne mer kostnadsmedveten. Självfallet får avgifterna inte hindra den enskilde från att kunna ta tillvara sin rätt. Emellertid innebär, som redogjorts för ovan, de nu föreslagna justeringarna av avgiftsintervallerna att rättshjälpsavgifterna sänks. Regeringen anser inte att det finns anledning till ytterligare sänkningar.

Enligt 23 § tredje stycket rättshjälpslagen kan den som har betalat för mer än en timmes rådgivning få avräkna kostnaderna för den andra timmen från den lägsta avgift som anges i andra stycket 2–6. *Sveriges advokatsamfund* anser att avräkning bör kunna ske av hela rådgivningsavgiften.

Som framgår av bestämmelsen kan möjligheten till avdrag för rådgivningsavgift endast komma i fråga när den rättssökande skall betala rättshjälpsavgift enligt den s.k. minimiavgiftsregeln (se även prop. 1996/97:9 s. 107). Således finns det ingen möjlighet till avräkning i de fall då rättshjälpsavgiften utgör en procentuell andel av biträdeskostnaderna. Enligt regeringens mening skulle en sådan avräkningsmöjlighet inom ett avgiftssystem som bygger på procentuella andelar få oönskade konsekvenser. De inledande rättshjälpskostnaderna skulle i princip bli gratis, vilket skulle motverka intentionerna med att skapa ett ökat kostnadsmedvetande hos rättshjälpsstagaren. Rådgivningsavgiften får därför ses som en första grundavgift som är lika för alla utom för de som har det sämst ekonomiskt ställt. I sammanhanget kan dessutom anmärkas att rådgivningsavgiften uppgår till samma eller lägre belopp än den grundavgift som den rättssökande betalade enligt den gamla rättshjälpslagen (1972:429). För de sämst ställda grupperna finns, som ovan nämnts, även möjlighet att få rådgivningsavgiften nedsatt. Sammantaget är det regeringens uppfattning att den nuvarande ordningen där avräkning endast kan ske i de s.k. minimiavgiftsfallen bör bibehållas. Då

minimiavgifterna är förhållandevis låga finns det inte heller tillräckliga skäl att tillåta avräkning av rådgivningsavgiften i större utsträckning av vad som nu medges.

Under våren kommer en utvärdering av den nya rättshjälpslagen att påbörjas. Inom ramen för denna utvärdering kommer bl.a. avgiftssystemet och dess konsekvenser att närmare analyseras. När denna analys är klar kommer regeringen att göra de ytterligare överväganden som en sådan analys kan föranleda.

7 Rätt till ersättning av allmänna medel för lämnad rådgivning

Regeringens förslag: Den som har lämnat rådgivning skall ha rätt till ersättning såväl vid nedsättning av rådgivningsavgiften till hälften som vid befrielse från sådan avgift.

Skälen för regeringens förslag: Den 1 april 1999 fick 4 § rättshjälpslagen ett nytt tredje stycke som innebär att en underårig rättssökandes rådgivningsavgift får sättas ned till noll, om sökandens ekonomiska förhållanden ger anledning till det.

Av 5 § andra meningen rättshjälpslagen följer att om rådgivning har skett mot nedsatt avgift enligt 4 § andra stycket kan den som har lämnat rådgivning få ersättning av allmänna medel. På grund av förbiseende kom denna bestämmelse inte att utvidgas till att även omfatta sådana fall som regleras i det nya tredje stycket i 4 §. Regeringen föreslår därför att bestämmelsen nu ändras i detta avseende.

8 Ekonomiska konsekvenser

Höjningen av intervallgränserna torde leda till att rättshjälpskostnaderna ökar med någon eller ett par miljoner kronor. Då denna kostnadsökning ryms inom rättshjälpsanslaget behöver några extra resurser inte tillföras. Vid sådant förhållande krävs inte på detta stadium någon ytterligare utredning om de ekonomiska konsekvenserna.

I samband med lagändringen våren 1999, varigenom en underårig rättssökande helt kan befrias från att betala rådgivningsavgift, konstaterade regeringen att det endast var fråga om mycket begränsade kostnadsökningar och att rättshjälpsanslaget därför inte behövde tillföras några nya resurser (prop. 1998/99:10 s. 16). De extra kostnader som kan följa på förslaget att låta rådgivare få ersättning från staten även i dessa fall var alltså förutsedda redan i det tidigare lagstiftningsarbetet och ryms således inom rättshjälpsanslaget.

9 Författningskommentar

Prop. 1999/2000:59

5 §

Paragrafen har justerats så att den som har lämnat rådgivning har rätt till ersättning från staten i samtliga fall där nedsättning av rådgivningsavgiften har skett. Således omfattas nu även de fall då rådgivningsavgiften enligt 4 § tredje stycket har satts ned till noll kronor.

23 §

De föreslagna ändringarna innebär att gränsvärdena höjs i samtliga sex intervaller.

Förslag till lag om ändring i rättshjälpslagen (1996:1619)

Härigenom föreskrivs att 23 § rättshjälpslagen (1996:1619) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 §¹

Den som har beviljats rättshjälp skall betala en rättshjälpsavgift som bestäms med hänsyn till kostnaderna för rättshjälpsbiträdet och den rättssökandes ekonomiska underlag enligt 38 §.

Rättshjälpsavgiften, som aldrig får överstiga kostnaderna för rättshjälpsbiträdet, utgör

1. två procent av kostnaderna om det ekonomiska underlaget inte överstiger 20 000 kr,

2. fem procent av kostnaderna, dock minst 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 20 000 men inte 40 000 kr,

3. tio procent av kostnaderna, dock minst 1 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 40 000 men inte 80 000 kr,

4. tjugoprocent av kostnaderna, dock minst 1 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 80 000 men inte 120 000 kr,

5. trettio procent av kostnaderna, dock minst 2 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 120 000 men inte 160 000 kr,

6. fyrtio procent av kostnaderna, dock minst 5 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 160 000 kr.

1. två procent av kostnaderna om det ekonomiska underlaget inte överstiger 50 000 kr,

2. fem procent av kostnaderna, dock minst 500 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 50 000 men inte 100 000 kr,

3. tio procent av kostnaderna, dock minst 1 000 kr om det ekonomiska underlaget överstiger 100 000 men inte 120 000 kr,

4. tjugoprocent av kostnaderna, dock minst 1 500 kr om det ekonomiska underlaget överstiger 120 000 men inte 150 000 kr,

5. trettio procent av kostnaderna, dock minst 2 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 150 000 men inte 200 000 kr,

6. fyrtio procent av kostnaderna, dock minst 5 000 kr, om det ekonomiska underlaget överstiger 200 000 kr.

Avgift för rådgivning utöver en timme skall avräknas från den lägsta avgift som anges i andra stycket 2–6.

Är den rättssökande underårig får det beslutas att någon rättshjälpsavgift inte skall betalas, om sökandens ekonomiska förhållanden ger anledning till det.

Avgiften för dödsbo som beviljas rättshjälp bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till dödsboets och dödsbodelägarnas ekonomiska

¹ Senaste lydelse 1996:1619.

förhållanden. Om rättshjälp övergår till ett dödsbo beräknas Prop. 1999/2000:59
rättshjälpsavgiften med ledning av den avlidnes ekonomiska underlag. Bilaga 1

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över promemorian

Prop. 1999/2000:59
Bilaga 2

Remissyttranden har avgetts av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Huddinge tingsrätt, Norrtälje tingsrätt, Malmö tingsrätt, Luleå tingsrätt, Kammarrätten i Göteborg, Länsrätten i Jönköpings län, Rättshjälpsmyndigheten, Rättshjälpsnämnden, Riksåklagaren, Socialstyrelsen, Riksrevisionsverket, Riksförsäkringsverket (avstår), Kommunförbundet (avstår), Sveriges domareförbund, Sveriges advokatsamfund, TCO (avstår), LO, Sammanslutningen för Sveriges Juridiska Byråer.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 10 februari 2000

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Freivalds, Thalén, Winberg, Ulvskog, Lindh, Sahlin, von Sydow, Klingvall, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Larsson, Wärnersson, Lejon, Ringholm

Föredragande: statsrådet Freivalds

Regeringen beslutar proposition 1999/2000:59 Avgiftssystemet i rättshjälpslagen.